

Maloletno lice i druge posebno osetljive kategorije žrtava krivičnih dela (međunarodni pravni standardi i krivično procesno zakonodavstvo Srbije)

Rezime

Direktivom 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine uspostavljaju se minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela. Autorka u svom radu ističe da Direktiva posebnu pažnju usmerava na zaštitu žrtava sa specifičnim potrebama zaštite utvrđenim na osnovu individualne procene u svakom konkretnom slučaju. Navedene odredbe posebno su sadržane u čl. 22, 23. i 24. poglavlja 4. ovoga dokumenta, a među njima posebne mere i pravila namenjena su podršci i zaštiti deci žrtvama i svedocima krivičnih dela. Imajući navedeno u vidu, osnovni cilj rada je da ukaže na neophodnost uključivanja uspostavljenih međunarodnih standarda u nacionalni zakonodavni okvir Republike Srbije, kao i na neophodnost stvaranja uslova za njihovu punu primenu u praksi.

Ključne reči: Direktiva, deca žrtve, zaštita žrtava sa specifičnim potrebama zaštite, sistem unapređenja.

1 Viši naučni saradnik i direktorka Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja.
2 Direktor Pravosudne akademije.

1. Uvodne napomene

Direktivom 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine (u daljem tekstu: Direktiva) uspostavljaju se minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela i zamenjuje se Okvirna odluka Saveta 2001/220/PUP (SL L 315 od 14.11.2012). Ovaj dokument odnosi se prevashodno na države članice Evropske unije, ali je od ogromnog značaja i za sve zemlje koje se nalaze u procesu pristupanja Evropskoj uniji. U tom smislu jedan od segmenata Akcionog plana za Poglavlje 23 u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji je i usklađivanje njenog zakonodavstva sa standardima Direktive. Takođe, Evropska komisija je pozvala Srbiju i da aktivno podstiče i prati primenu ovih prava, kao i da organizuje dovoljan broj obuka u vezi sa tim.³

Direktivom se zahteva da sve žrtve krivičnih dela treba priznati i prema njima postupati s poštovanjem, na osećajan i profesionalan način, bez diskriminacije bilo koje vrste utemeljene na bilo kojoj osnovi poput rase, boje kože, etničkog ili socijalnog porekla, genetskih obeležja, jezika, religije ili uverenja, političkog ili nekog drugog uverenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, uzrasta, pola, polnog izražavanja, polnog identiteta, seksualnog usmerenja, boravišnog statusa ili zdravlja. U svim kontaktima s nadležnim organom koje postupa u okviru krivičnog postupka i svim službama koje dolaze u kontakt sa žrtvama, poput službi za podršku žrtvama ili službi za naknadu štete, trebalo bi uzeti u obzir ličnu situaciju i neposredne potrebe žrtve, uzrast, pol, moguću invalidnost i zrelost žrtava krivičnih dela, pri tome potpuno poštujući njihovu telesnu, umnu i moralnu nepovredivost. Žrtve krivičnih dela trebalo bi zaštititi od sekundarne viktimizacije, od zastrašivanja i odmazde, one bi trebalo da dobiju odgovarajuću podršku u cilju olakšavanja oporavka, te bi im trebalo omogućiti efikasan pristup pravosuđu. U slučaju da je dete žrtva, sve aktivnosti moraju biti preduzimate u njegovom najboljem interesu koji će biti procenjivan u svakom pojedinačnom slučaju. Navedeno predstavlja osnovne ciljeve donošenja ovakvog dokumenta a radi unapređenja i zaštite prava svih žrtava i svedoka u krivičnom postupku (Opšte odredbe, čl. 1. Direktive)

Direktiva posebnu pažnju usmerava na zaštitu žrtava sa specifičnim potrebama zaštite utvrđenim na osnovu individualne procene u svakom konkretnom slučaju. Navedene odredbe posebno su sadržane u čl. 22, 23. i 24. poglavlja 4. ovoga dokumenta, a među njima posebne mere i pravila namenjena su podršci i zaštiti deci žrtvama i svedocima krivičnih dela. Imajući navedeno u vidu, osnovni cilj ovog rada je da ukaže na neophodnost uključivanja uspostavljenih standarda u nacionalni zakonodavni okvir i na njihovu punu implementaciju u praksi. U tom smislu, u ovom radu dat je prikaz sadašnjeg stanja i mera koje se preduzimaju da bi se ono u praksi unapredilo.

2. Pravo na zaštitu žrtava sa specifičnim potrebama zaštite

Žrtva sa specifičnim potrebama zaštite tokom krivičnog postupka predstavlja osobu kojoj su na osnovu individualne procene neophodne posebne mere zaštite. Primena tih mera podrazumeva: 1) uzimanje izjave od žrtava u prostorijama koje su osmišljene za tu namenu; 2) uzimanje izjave od strane obučених stručnjaka; 3) mogućnost da izjavu uzme jedna osoba istog

3 *European Union Common Negotiation Position for Chapter 23, available on: <http://mpravde.gov.rs/files/Ch23%20EU%20Common%20Position.pdf>.*

pola kao žrtva, posebno kod žrtava seksualnog nasilja, rodnog nasilja i nasilja u intimnim partnerskim odnosima, osim ukoliko uzimanje izjave nije obavljeno od strane samog tužioca ili sudije; 4) korišćenje audio-vizuelne mogućnosti uzimanja iskaza; 5) korišćenje mogućnosti da žrtva bude ispitana u posebnoj prostoriji, a ne u sudnici; 6) izbegavanje nepotrebnog ispitivanja koje se odnosi na žrtvin privatni život i 7) omogućavanje održavanja rasprave bez prisustva javnosti (čl. 23. Direktive).

Deca žrtve u toku krivičnog postupka prema Direktivi imaju posebna garantovana prava. U smislu člana 24. Direktive, nalaže se državama članicama da osiguraju da tokom istrage razgovor sa decom žrtvama bude audio-vizuelno snimljen tako da se može koristiti kao dokaz u krivičnom postupku. U skladu sa nacionalnim krivičnim pravom, države članice treba da postavе specijalnog punomoćnika detetu žrtvi krivičnog dela u slučaju kada su nosioci roditeljske odgovornosti onemogućeni da zastupaju decu žrtve zbog sukoba interesa, kao i u slučajevima kada dete nije u pratnji porodice ili je odvojeno od nje. U slučajevima kada dete žrtva ima pravo na advokata, ono ima pravo na pravni savet i zastupanje, u svoje ime, u postupcima u kojima postoji ili može postojati sukob interesa između deteta žrtve i nosilaca roditeljske odgovornosti. Kada postoji neizvesnost u pogledu starosti žrtve, a postoje razlozi koji ukazuju na to da je žrtva dete, žrtva će se za svrhe ove direktive smatrati detetom.

U Republici Srbiji u pozitivnom krivičnom procesnom pravu zaštita oštećenog⁴ ostvaruje se, pre svega, određenim procesnim mehanizmima koji se odnose na zaštitu svedoka, jer oštećeni, a praktično uvek kada je i žrtva, odnosno pasivni subjekt u krivičnopravnom smislu, jeste u isto vreme i svedok. Posebna pravila postoje u skladu sa Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u odnosu na zaštitu maloletnih oštećenih.⁵

U skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku⁶ propisana su pravila kojima se obezbeđuje zaštita svedoka, koja postoji u *tri oblika*:

- 1) osnovna zaštita svih svedoka;
- 2) zaštita posebno osetljivih svedoka;
- 3) davanje statusa zaštićenog svedoka.

3. Zaštita posebno osetljivih svedoka i davanje statusa zaštićenog svedoka

3.1. Zaštita posebno osetljivih svedoka

Status posebno osetljivog svedoka organ postupka može po službenoj dužnosti ili na zahtev stranaka, odnosno samog svedoka, odrediti svedoku koji je posebno osetljiv s obzirom na neku od sledećih opciono propisanih okolnosti: 1) uzrast, 2) životno iskustvo, 3) način života, 4) pol, 5) zdravstveno stanje, 6) priroda, način ili posledice izvršenog krivičnog dela, odnosno 7) druge okolnosti slučaja (u skladu sa čl. 98. ZKP-a).

4 Zakonik o krivičnom postupku ne koristi pojam žrtva, već pojam oštećeni, podrazumevajući pod tim pojmom „fizičko ili pravno lice čije je neko lično ili imovinsko pravo izvršenjem krivičnog dela povređeno ili ugroženo“.

5 Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik RS“, br. 85/05.

6 Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

Rešenje o određivanju statusa posebno osetljivog svedoka donosi: a) javni tužilac, b) predsednik veća ili c) sudija pojedinac. Protiv rešenja kojim je usvojen ili odbijen zahtev da se svedoku odredi status posebno osetljivog svedoka nije dozvoljena posebna žalba. Zaštita posebno osetljivog svedoka postiže se postavljanjem punomoćnika ili posebnim načinom ispitivanja, kojim se izbegava „sekundarna viktimizacija”, odnosno druge štetne posledice krivičnog postupka u odnosu na svedoka.

Ako smatra da je to potrebno radi zaštite interesa posebno osetljivog svedoka, organ postupka donosi rešenje o postavljanju punomoćnika svedoku, a javni tužilac ili predsednik suda postavlja punomoćnika po redosledu sa spiska advokata koji sudu dostavlja nadležna advokatska komora za određivanje branilaca po službenoj dužnosti.

Posebno osetljivom svedoku pitanja se mogu postavljati samo preko organa postupka, koji će se prema njemu odnositi sa posebnom pažnjom nastojeći da se izbegnu moguće štetne posledice krivičnog postupka po ličnost, telesno i duševno stanje svedoka. Ispitivanje se može obaviti uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica, o čemu odlučuje organ postupka. Ako organ postupka odluči da se posebno osetljivi svedok ispita upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, ispitivanje se sprovodi bez prisustva stranaka i drugih učesnika u postupku u prostoriji u kojoj se svedok nalazi.

Posebno osetljivi svedok može se ispitati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno u ovlašćenoj instituciji koja je stručno osposobljena za ispitivanje posebno osetljivih lica, a u takvom slučaju organ postupka može odrediti da se koriste tehnička sredstva za prenos slike i zvuka, odnosno ispitivanje obavi uz pomoć psihologa ili drugog stručnog lica.

Posebno osetljivi svedok ne može biti suočen sa okrivljenim, osim ako nisu kumulativno ispunjena dva uslova: 1) potrebno je da sam okrivljeni zahteva suočenje, te 2) neophodno je da organ postupka dozvoli suočenje vodeći računa o stepenu osetljivosti svedoka i o pravima odbrane.

U Zakoniku o krivičnom postupku zakonodavac nije isključio mogućnost da se prilikom unakrsnog ispitivanja posebno osetljivih svedoka postavljaju sugestivna pitanja, koja su prema opštem zakonskom pravilu moguća kada se radi o unakrsnom ispitivanju svedoka na glavnom pretresu.

Sugestivna pitanja su u odnosu na posebno osetljive svedoke izuzetno opasna i lako mogu dovesti do njihove naknadne traumatizacije, te se ispoljiti kao vid sekundarne viktimizacije. U tom smislu, mogućnost postavljanja sugestibilnih pitanja posebno osetljivom svedoku u toku unakrsnog ispitivanja, jer navedeno nije nigde izričito zabranjeno, mišljenja smo, predstavlja najveći propust zakonodavca i u prvim narednim izmenama procesnog zakonodavstva trebalo bi da bude otklonjena.

Važno je ukazati i na to da je Evropski sud za ljudska prava u nekim svojim odlukama zaključio da posebne interese u krivičnom postupku imaju određene kategorije svedoka koji su u isto vreme i žrtve krivičnih dela, a koji usled određenih vrsta krivičnih dela učinjenih na njihovu štetu, ali i drugih okolnosti, poput pola, uzrasta, načina života i sl., pripadaju kategoriji tzv. posebno osetljivih „ranjivih” svedoka. To se naročito odnosi na decu koja su žrtve seksualnih krivičnih dela ili nasilja u porodici. Prema stavu suda, kod ove kategorije svedoka postoji visok stepen rizika od „sekundarne viktimizacije”, pa je sud smatrao da bi takva lica naročito ozbiljno bila traumatizovana suočavanjem sa okrivljenim tokom suđenja,

zbog čega je opravdano preduzimanje određenih mera kojima se štiti kako intimna sfera ove vrste svedoka i žrtava, tj. oštećenih krivičnim delima, tako i njihov psihički status koji bi mogao biti ozbiljno ugrožen ili povređen ako bi se ta lica neposredno pojavila na suđenju. Takođe, Evropski sud za ljudska prava posebnu pažnju posvećuje i „mogućnosti” korišćenja iskaza koje je svedok dao u ranijim fazama krivičnog postupka, pre svega u istrazi. Naime, sud je u nekim svojim odlukama (*Windisch*,⁷ *Unterpertinger*,⁸ *Saidi*,⁹ *Rachdad*,¹⁰) zaključio da korišćenje iskaza iz ranijih stadijuma krivičnog postupka, a bez neposrednog ispitivanja svedoka na glavnom pretresu pred sudom koji treba meritorno da odluči o predmetu krivičnog postupka, načelno nije isključeno, ali da je to moguće samo pod određenim restriktivnim uslovima.¹¹ Prema mišljenju suda, od suštinske je važnosti da je reč o svedoku koji iz objektivnih razloga ne može da bude prisutan na suđenju, bilo stoga što ga nije moguće pronaći, tj. zato što se ne zna gde boravi, bilo zato što više nije u životu, ili se radi o nekom drugom objektivno ozbiljnom i legitimnom razlogu za neprisustvovanje svedoka glavnom pretresu. Takođe je bitno da je odbrana u prethodnim fazama postupka, u okviru kojih je takav svedok dao svoj iskaz, imala priliku da ga ispita, te da pored toga službeni akteri krivičnog postupka, kao i uopšte, organi državne vlasti, ne snose odgovornost što je takav svedok u konkretnom slučaju odsutan (videti šire: Škulić, M. (2015), str. 19–22).

3.2. Zaštićeni svedoci

Za razliku od posebno osetljivih svedoka, koji se na neki način štite „od krivičnog postupka”, odnosno od određenih štetnih posledica koje bi mogle da nastupe bilo usled određenih procesnih efekata, zaštićeni svedoci se štite u odnosu na moguće štetne posledice koje bi po njih ili njima bliska lica mogle da nastupe zbog toga što su kao svedoci dali odgovarajući iskaz. Tu je, pre svega, reč o mogućoj osveti ili odmazdi samog okrivljenog koji je „pogođen” takvim svedočenjem, ili okrivljenom bliskih lica, odnosno lica koja se sa njim nalaze u određenoj vezi, a takva opasnost nekada može da potiče i od „mogućih” okrivljenih, tj. lica koja smatraju da bi ih iskaz svedoka mogao teretiti. Moguće je da određeni svedok istovremeno pripada kako kategoriji posebno osetljivog svedoka, tako i kategoriji zaštićenog svedoka (Škulić, M. (2014), str. 53–54).

Sud može rešenjem o određivanju statusa zaštićenog svedoka odobriti jednu ili više mera posebne zaštite ako postoje okolnosti koje ukazuju na to da bi svedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe ili sebi bliska lica izložio opasnosti po život, zdravlje, slobodu ili imovinu većeg obima. Mere posebne zaštite obuhvataju ispitivanje zaštićenog svedoka pod uslovima i na način koji obezbeđuju da se njegova istovetnost ne otkrije javnosti, a izuzetno ni okrivljenom i njegovom braniocu, u skladu sa pravilima Zakonika o krivičnom postupku. Mere posebne zaštite kojima se obezbeđuje da se istovetnost zaštićenog svedoka ne otkrije javnosti su: 1) isključenje javnosti sa glavnog pretresa i 2) zabrana objavljivanja podataka o istovetnosti svedoka.

7 *Case of Windisch v. Austria* (Application no. 12489/86), presuda od 27. septembra 1990. godine.

8 *Case of Unterpertinger v. Austria* (Application no. 9120/80), presuda od 24. novembra 1986. godine.

9 *Case of Saidi v. France* (Application no. 14647/89), presuda od 20. septembra 1993. godine.

10 *Case of Rachdad v. France* (Application no. 71846/01), presuda od 13. novembra 2003. godine, konačna 13. februara 2004. godine.

11 Videti šire: Škulić, M. (2011), „Postupak u kome se pojavljuje oštećeno maloletno lice” u: *Maloletničko krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Službeni glasnik”, str. 348–366.

Meru posebne zaštite kojom se okrivljenom i njegovom braniocu uskraćuju podaci o istovetnosti zaštićenog svedoka sud može izuzetno odrediti ako nakon uzimanja izjava od svedoka i javnog tužioca utvrdi da su kumulativno ispunjeni sledeći uslovi:

- 1) neophodno je da su život, zdravlje ili sloboda svedoka ili njemu bliskog lica u toj meri ugroženi da to opravdava ograničenje prava na odbranu, te
- 2) potrebno je da se radi o svedoku koji je prema oceni suda verodostojan.

Pravo na odbranu suštinski podrazumeva da subjekti u funkciji odbrane znaju identitet svedoka, odnosno da sa njim budu upoznati u određenom procesnom momentu, jer samo tako mogu i da budu u prilici da na efikasan način pobijaju njegov kredibilitet, te uopšte ostvaruju svoja procesna prava tokom realizovanja dokazne radnje ispitivanja svedoka. To je još važnije u novom sistemu ispitivanja svedoka, koji je prevashodno stranačkog karaktera. U tom pogledu naš Zakonik o krivičnom postupku propisuje samo jedan izuzetak, a to je ispitivanje prikrivenog islednika kao svedoka.

3.2.1. Davanje statusa zaštićenog svedoka

Sud može odrediti status zaštićenog svedoka na sopstvenu inicijativu, tj. po službenoj dužnosti, ili na zahtev javnog tužioca ili samog svedoka. Iako je logično da će u najvećem broju slučajeva stranka u funkciji optužbe, a to je ovlašćeni tužilac, i to pre svega javni tužilac, zahtevati određivanje statusa zaštićenog svedoka, to bi nekada mogli da zahtevaju i okrivljeni, kao i njegov branilac.

Stoga je „zakonodavac pogrešio”, po mišljenju profesora Škulića, „što nije dao pravo predlaganja davanja statusa zaštićenog svedoka i subjektima u funkciji odbrane čime je u Zakoniku o krivičnom postupku prekršen važan aspekt načela pravičnog krivičnog postupka, a to je jednakost oružja” (Škulić, M. (2015), str. 15).

Zahtev za davanje statusa zaštićenog svedoka sadrži sledeće elemente: 1) lične podatke o svedoku, 2) podatke o krivičnom delu o kome se svedok ispituje, odnosno u pogledu kojeg bi trebalo da bude ispitan, 3) činjenice i dokaze koji ukazuju na to da u slučaju svedočenja postoji opasnost po život, telo, zdravlje, slobodu ili imovinu većeg obima svedoka ili njemu bliskih lica, kao i 4) opis okolnosti na koje se svedočenje odnosi. Zahtev se podnosi u zapečaćenom omotu na kome je naznačeno „zaštita svedoka – strogo poverljivo” i predaje se u toku istrage sudiji za prethodni postupak, a nakon potvrđivanja optužnice predsedniku veća.

4. Posebna zaštita maloletnih lica od sekundarne viktimizacije

Na nivou međunarodnih standarda posebno se insistira na potrebi ustanovljavanja posebnih mera zaštite i pomoći deci, odnosno definisanju odredaba koje promovišu neophodnost uspostavljanja nacionalne i međunarodne saradnje u prevenciji i suzbijanju nasilja nad decom (Stevanović, I. (2014), str. 33). Važan korak predstavlja i uvođenje postavljenih standarda u normativni okvir Republike Srbije ratifikacijom *Fakultativnog protokola uz Konven-*

ciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (u daljem tekstu: Protokol)¹² i Konvenciju Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja¹³, kao i izmenama i dopunama relevantnog krivičnoprocesnog okvira u skladu sa ratifikovanim konvencijama.

Osim ratifikovanih međunarodnih ugovora, i „meko pravo” poput *Smernica o pravosudnim pitanjima koja se odnose na decu žrtve i decu svedoke krivičnih dela* predstavlja državama važan putokaz u kom pravcu treba razvijati normativni okvir u posmatranoj oblasti.¹⁴ U duhu *Smernica o pravosudnim pitanjima koja se odnose na decu žrtve i decu svedoke krivičnih dela*, sa decom treba postupati na brižljiv način uzimajući u obzir njihovu ličnu situaciju, neposredne potrebe, starost, pol, invaliditet i nivo zrelosti, uz potpuno poštovanje njihovog fizičkog, mentalnog i moralnog integriteta (*pravo na poštovanje dostojanstva*). Drugo, deca žrtve i svedoci treba da imaju pristup pravdi bez diskriminacije po osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog, etničkog ili socijalnog porekla, imovine, invaliditeta ili drugog statusa (*pravo na zaštitu od diskriminacije*). Treće, deca žrtve i svedoci, njihovi roditelji ili staratelji i punomoćnici, od prvog kontakta sa sudskim procesom, kao i tokom njegovog trajanja, treba da budu adekvatno i bez odlaganja informisani inter alia o: (A) dostupnosti zdravstvene, psihološke, socijalne i druge relevantne usluge podrške, (B) ulozi dece žrtava i svedoka u postupku, vremenu, mestu, kao i načinu svedočenja, (C) toku i svim odlukama u vezi sa krivičnim postupkom, (D) mogućnostima za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva u krivičnom ili parničnom postupku (*pravo na informisanje*). Četvrto, potrebno je obezbediti da deca žrtve i svedoci mogu slobodno i u skladu sa svojim uzrastom izražavati poglede i zabrinutost u vezi sa njihovim učešćem u sudskom postupku (*pravo na izražavanje mišljenja*). Peto, stručnjaci treba da razviju i sprovedu mere za pružanje podrške deci žrtvama i svedocima u cilju olakšava davanja iskaza i razumevanja faza krivičnog postupka (*pravo na stručnu podršku*). Šesto, deca žrtve i svedoci treba da uživaju pravo na privatnost (*pravo na poštovanje privatnosti*). Sedmo, stručnjaci treba da vode računa o osetljivosti dece žrtava i svedoka obavljajući razgovore sa njima u prostorijama specijalno namenjenim za ispitivanje dece, kao i prilagođavanjem odvijanja sudskog postupka njihovim potrebama putem pravljenja pauze tokom svedočenja deteta, zakazivanja rasprava u vreme koje odgovara uzrastu i zrelosti deteta, kao i odgovarajućeg sistema obaveštavanja između nadležnih organa kako bi se osiguralo da dete dolazi u sud samo onda kada je to neophodno. Takođe, potrebno je smanjiti broj razgovora i saslušanja dece žrtava i svedoka na najmanju moguću meru kako bi se izbegao nepotrebni kontakt sa drugim učesnicima u postupku. Uz to, preporuka je da se deca žrtve i svedoci zaštite od unakrsnog ispitivanja od strane odbrane (*pravo na zaštitu dece tokom sudskog postupka*). Osmo, u slučaju opasnosti od ugrožavanja bezbednosti deteta žrtve ili svedoka treba preduzeti odgovarajuće mere zaštite od takvog rizika pre, tokom i nakon okončanja sudskog postupka. Takve zaštitne mere mogu uključivati: (A) izbegavanje direktnog kontakta između dece žrtava odnosno svedoka i okrivljenog; (B) određivanje pritvora u predistražnom postupku, izricanje zabrane napuštanja stana ili drugog oblika lišenja slobode; (C) zaštitu dece žrtava i svedoka od strane policije (*pravo na zaštitu bezbednosti*). Deveto, stručnjaci treba da razviju i implementiraju sveobuhvatne i posebno prilagođene strategije i

12 Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 22/02.

13 Zakon o potvrđivanju Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 1/2010.

14 Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, Annex, Odeljak V–XIV, ECOSOC Resolution 2005/20, <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>, 23.7.2017.

intervencije u slučajevima kada postoji rizik od sekundarne viktimizacije dece žrtava. Prilikom razrade strategija treba da se uzme u obzir priroda viktimizacije, kućno ili zlostavljanje u institucionalnom okruženju, seksualna eksploatacija, trgovina ljudima (*pravo na zaštitu od sekundarne viktimizacije*). Konačno, deca žrtve treba da imaju pristup reparaciji kako bi se postiglo potpuno obeštećenje, reintegracija i oporavak. Reparacija može uključivati naknadu štete od strane okrivljenog, pomoć iz programa kompenzacije žrtava kojima upravlja država ili naknadu štete u parničnim postupcima (*pravo na reparaciju*).

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (u daljem tekstu: ZMUKD) sadrži u osnovi adekvatne norme kojima se umanjuju posledice sekundarne viktimizacije maloletnih lica oštećenih kada se saslušavaju kao svedoci. Međutim, i u ovoj oblasti neophodna su usaglašavanja, prevashodno sa odredbama *Zakonika o krivičnom postupku* u vezi sa tužilačkom istragom, kao i određena preciznija rešenja koja se odnose na upotrebu audio-video linka, izričitu zabranu suočavanja i nemogućnost unakrsnog ispitivanja i postavljanje sugestibilnih pitanja maloletnim licima.

Inače, kada se vodi postupak za krivična dela učinjena na štetu maloletnih lica, prema oštećenom se mora odnositi vodeći računa o njegovom uzrastu, svojstvima ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi, posebno nastojeći da se izbegnu moguće štetne posledice postupka po njegovu ličnost i razvoj (minimiziranje sekundarne viktimizacije). Stoga će se saslušanje maloletnih lica obaviti uz pomoć psihologa, pedagoga ili drugog stručnog lica. Ako se kao svedok saslušava maloletno lice koje je oštećeno nekim krivičnim delom navedenim u ZMUKD, saslušanje se može sprovesti najviše dva puta, a izuzetno i više puta ako je to neophodno radi ostvarenja svrhe krivičnog postupka. U slučaju da se maloletno lice saslušava više od dva puta, sudija je dužan da posebno vodi računa o zaštiti ličnosti i razvoju maloletnog lica.

Ako s obzirom na osobenosti krivičnog dela i svojstva ličnosti maloletnog lica oceni da je to potrebno, sudija će narediti da se maloletno lice saslušava upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, a saslušanje se sprovodi bez prisustva stranaka i drugih učesnika postupka u prostoriji u kojoj se svedok nalazi, tako da mu stranke i lica koja na to imaju pravo pitanja postavljaju posredstvom sudije, psihologa, pedagoga, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Maloletna lica kao svedoci - oštećeni mogu se saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno ovlašćenoj ustanovi - organizaciji stručno osposobljenoj za ispitivanje maloletnih lica. Kada je maloletno lice saslušano na neki od prethodno navedenih načina, na glavnom pretresu će se uvek pročitati zapisnik o njegovom iskazu, odnosno pustiti snimak saslušanja (čl. 152. ZMUKD). Ako se kao svedok saslušava maloletno lice koje je usled prirode krivičnog dela, posledica ili drugih okolnosti posebno osetljivo, odnosno nalazi se u posebno teškom duševnom stanju, zabranjeno je vršiti suočenje između njega i okrivljenog (čl. 153. ZMUKD). Ako prepoznavanje okrivljenog vrši oštećeno maloletno lice, sud će postupati posebno obazrivo, a takvo prepoznavanje će se u svim fazama postupka vršiti na način koji u potpunosti onemogućava da okrivljeni vidi to lice (član 155 ZMUKD).

Najveći problem u praksi predstavlja činjenica da iako Zakonik o krivičnom postupku načelno zabranjuje postavljanje pitanja svedoku koja predstavljaju navođenje na odgovor (sugestibilna pitanja), to je dozvoljeno ako se radi o unakrsnom ispitivanju na glavnom pretresu (čl. 98. ZKP), čime nije isključena mogućnost unakrsnog ispitivanja i posebno osetljivog svedoka, uključujući i situaciju kada je taj svedok maloletno lice. Po mišljenju pojedinih teoretičara to je propust, koji ne otklanja ni odredba člana 104. stav 1. ZKP koja propisuje da se posebno osetljivim svedocima pitanja postavljaju preko organa postupka budući da pitanja formuliše stranka koja

ispituje, što bi značilo da ona mogu biti i sugestivne prirode. Stoga oni izlaz iz ove situacije vide u potpunoj zabrani postavljanja sugestivnih pitanja maloletnim licima.¹⁵

Takođe, mišljenja smo da iako zakonodavac načelno isključuje suočenje između oštećenog maloletnog lica koje pripada kategoriji posebno osetljivih lica i okrivljenog, u praksi takva norma se ne poštuje u svakom konkretnom slučaju. *Ratio legis* ove odredbe temelji se na činjenici da je suočenje po definiciji vrlo tenziona procesna radnja, čija suština i jeste u izazivanju odgovarajućeg „konflikta” između dva davaoca suprotnih iskaza da bi se na temelju toga ili jedan od davalaca iskaza nagnao da odstupi od lažnog iskaza ili da bi se tako omogućilo sudiji da bolje stekne sopstvenu neposrednu impresiju o dokaznom kredibilitetu i uopšte o verodostojnosti pojedinih međusobno suprotstavljenih iskaza. S druge strane, u praksi suočenje vrlo retko dovodi do odstupanja u odnosu na već dati iskaz, tj. ono se ne smatra efikasnom radnjom. „Stoga, suočenje, kao radnja koja je istovremeno izuzetno tenziona i načelno je konfliktnog karaktera, a nije dovoljno efikasna u praksi, po pravilu ne treba ni sprovoditi u postupku za krivična dela kojima je oštećeno maloletno lice, a ono je formalno i zabranjeno kada je maloletno lice u posebno teškom stanju, tj. spada u kategoriju tzv. posebno ranjivih lica” (videti šire: Škulić, M. (2015), str. 22–26). Mišljenja smo da navedeno treba onemogućiti ustanovljavanjem izričite zabrane suočavanja sa maloletnim lice za sva krivična dela propisana članom 150. ZMUKD.

Neophodno je izmeniti i odredbe koje se odnose na punomoćnika koga maloletni oštećeni mora imati od prvog saslušanja okrivljenog. U slučaju da maloletno lice nema punomoćnika, njega će rešenjem iz reda advokata koji su stekli posebna znanja iz oblasti prava deteta i krivičnogpravnog zaštite maloletnih lica postaviti predsednik suda, a troškovi takvog zastupanja padaju na teret budžetskih sredstava suda. Iako to u Zakonu nije striktno naglašeno, reč je samo o krivičnim postupcima u kojima se i inače primenjuju posebna pravila zaštite maloletnih oštećenih. Prema sadašnjim rešenju punomoćnika postavlja predsednik suda, što nije u duhu novog Zakonika o krivičnom postupku i činjenice da je njime uvedena tužilačka istraga. U tom smislu mišljenja smo da treba propisati da „organ postupka” postavlja punomoćnika u slučaju da maloletno lice nema punomoćnika.

5. Jačanje kapaciteta državnih institucija i pružalaca podrške žrtvama i svedocima sa specifičnim potrebama zaštite

Nastojanja da se učine pomaci na normativnom planu, kao i da se uspostavi mreža službi za podršku žrtvama i svedocima krivičnih dela čiji bi se rad zasnivao na tri ključna principa: a) dostupnost usluga podrške; b) maksimalno iskorišćenje postojećih resursa; i c) održivost funkcionisanja i kvaliteta mreže službi podrške, godinama unazad bio je prevashodno zasnovan na različitim vidovima bilateralne projektne podrške, pa su i rezultati najčešće bili oročeni samim trajanjem projekta i nisu doneli sistemsko rešenje, niti stratešku viziju koraka koje Republika Srbija planira da preduzme (Kolaković-Bojović, M. (2016), str. 355–365).

15 Škulić, M. (2016), „Položaj žrtve/oštećenog u krivičnompravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29”, u: *Kaznena reakcija u Srbiji VI deo*, (ur. Ignjatović, Đ.), edicija *Crimen*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 77–78; Škulić, M., (2014), „Zaštita dece/maloletnih lica kao oštećenih i svedoka u krivičnom postupku”, u: *Nevena Vučković-Šahović i dr., Zaštita dece žrtava i svedoka krivičnih dela*, Beograd: International Management Group - IMG, str. 43–63; Bejatović, S., *Direktiva 2012/29/EU i krivično zakonodavstvo Srbije (stepen usaglašenosti i mere za postizanje zahtevanog stepena usaglašavanja)*, Misija OEBS-a u Srbiji, str. 21, septembar 2018.

Kontekst pristupnih pregovora sa EU odigrao je značajnu ulogu, jer ne samo da je rezultirao strateškim pristupom ovoj materiji i temeljnijim i sveobuhvatnijim analitičkim procesima¹⁶ kao preduslovom za prikupljanje podataka već je omogućio i sinhronizaciju planiranja projektne podrške i budžetskih izdvajanja za planirane reforme, a time i postizanje, nadamo se, održivih rešenja u periodu koji nam sledi.

Imajući navedeno u vidu, Akcionim planom za Poglavlje 23 predviđene su npr. mere posvećene deci kao posebno osetljivim kategorijama žrtava u cilju unapređenja njihove zaštite u krivičnom postupku i umanjena posledica sekundarne viktimizacije. S tim u vezi planirano je definisanje praktičnih smernica za saslušanje dece, zasnovanih na primerima dobre prakse zemalja EU, i obezbeđenje uslova za jednoobraznu primenu mera zaštite u cilju zaštite dece žrtava/svedoka u krivičnom postupku od sekundarne viktimizacije (aktivnost 3.6.2.15). Takođe, planirano je i sprovođenje kontinuiranih obuka i informativnih sesija o zaštiti dece žrtava/svedoka u krivičnom postupku za policijske službenike, javne tužioce, zamenike javnih tužilaca, sudije i zaposlene u centrima za socijalni rad, kao i distribucija edukativnog materijala u cilju izbegavanja sekundarne viktimizacije (aktivnost 3.6.2.16.). Akcioni plan podršku ovoj kategoriji žrtava stavlja i u kontekst opšteg režima podrške uvođenjem posttraumatskog savetovanja i podrške za decu žrtve/svedoke u krivičnom postupku u okviru usluga za podršku porodici koje se pružaju u okviru službe za podršku i zaštitu žrtava, uspostavljene u četiri rezidencijalne ustanove u transformaciji (aktivnost 3.6.2.21). Pored ovih konkretnih aktivnosti, insistira se na strateškom pristupu zaštiti dece od nasilja kroz analizu postignutih rezultata i identifikaciju prepreka u sprovođenju Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja 2008–2015, kao i izradu novog višegodišnjeg strateškog okvira za prevenciju i zaštitu dece od nasilja (aktivnosti 3.6.2.23–3.6.2.25). Dodatno, predviđeno je i unapređenje postojećeg Opšteg protokola za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja u cilju usklađivanja sa najboljim praksama EU, kao i posebnih protokola koji se odnose na: postupanje pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja; zaštitu dece u ustanovama socijalne zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja; postupanje policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja; sistem zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja; zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (3.6.2.26–3.6.2.27).

Najveći deo navedenih aktivnosti je već realizovan u okviru projekta „Unapređenje prava deteta kroz jačanje sistema pravosuđa i socijalne zaštite u Srbiji”, koji je finansiran od strane Evropske unije i realizovan u partnerstvu sa Ministarstvom pravde, Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Unicefom tokom 2015. i 2016. godine. Ceo proces bio je praćen definisanjem, publikovanjem i distribucijom *Smernica za zaštitu dece u krivičnim postupcima* (Stevanović, I. (2016), str. 599).

¹⁶ Analiza prava žrtava i usluga u Srbiji i njihova usklađenost sa Direktivom 2012/29/EU, Svetska banka, Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, avgust 2016; Veteinen, S. (2015), Izveštaj o proceni potreba u vezi sa stanjem u oblasti podrške svedocima/žrtvama u krivičnom pravnom sistemu Srbije, Misija OEBS-a u Srbiji.

Veliki značaj održanih infosesija ogledao se i u mogućnosti da učesnicima budu predstavljene i tada osnovane *jedinice za podršku deci žrtvama/svedocima u krivičnim postupcima* s ciljem pružanja podrške posebno ranjivim grupama dece i njihovim porodicama, koje nažalost više nisu u funkciji jer je njihovo postojanje bilo ograničeno trajanjem samog projekta.¹⁷

Godine 2018. u Srbiji je započeta i realizacija projekta „Podrška žrtvama i svedocima u Srbiji”. Realizaciju projekta finansira Evropska unija, a sprovodi Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, kao partner odabran od strane Ministarstva pravde Republike Srbije. Osnovni cilj ovog projekta je da doprinese vladavini prava i jačanju pravosudnog sistema Republike Srbije radi unapređenja zaštite prava žrtava i svedoka u krivičnom postupku u Republici Srbiji. S tim u vezi, ključne komponente projekta su:

- unapređenje strateškog i zakonodavnog okvira izradom Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela (za period od 2019. do 2025. godine) sa Akcionim planom za sprovođenje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period od 2019 do 2022. godine, zatim uspostavljanje koordinacionog tela za praćenje ovih strateških dokumenata i rad na izmenama i usaglašavanju pravnih propisa u cilju ostvarivanja prava žrtava i svedoka;
- jačanje kapaciteta državnih institucija i pružalaca podrške žrtvama i svedocima krivičnih dela kroz kreiranje i sprovođenje različitih obuka i izradu priručnika, kao i širenje mreže institucija i organizacija koje žrtvama i svedocima pružaju podršku;
- izrada registra pružalaca usluga, razvoj sveobuhvatnog sistema za upravljanje bazama podataka i vođenje predmeta za sve pružaoce usluge i formiranje pozitivnog centra;
- jačanje kapaciteta svesti šire javnosti o postojanju, važnosti i ulozi službi za podršku žrtvama u Srbiji, kao i edukacija volontera u ovoj oblasti, a sve sa ciljem stvaranja održivog sistema (Stevanović, I. (2019), str. 166–167).

6. Zaključne napomene

Unapređenje strateškog i zakonodavnog okvira je od posebnog značaja za zaštitu žrtava sa specifičnim potrebama zaštite tokom krivičnog postupka, odnosno zaštitu dece žrtava. Od pojmovnog usaglašavanja koje je neophodno na nivou zakonskih rešenja do unapređenja, odnosno davanja statusa posebno osetljivih svedoka deci žrtvama i žrtvama sa specifičnim potrebama, zabrane postavljanja sugestibilnih pitanja ovim posebno osetljivim svedocima, odnosno suočavanja kada se radi o deci žrtvama, sve to predstavlja neophodne korake na normativnom planu kako bi u praksi bili stvoreni uslovi za unapređenje sistema zaštite. Izvesne izmene iziskuju i rešenja koja se odnose na odredbe o određivanju statusa zaštićenog svedoka koji može inicirati lice na koje se mere odnose, kao i javni tužilac, dok ta mogućnost ne postoji za odbranu.

17 Videti šire: Stevanović, I. (2016), „Reforma maloletničkog pravosuđa u svetlu procesa pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, u: *Evropske integracije i kazneno zakonodavstvo* (Poglavlje 23 – norma, praksa i mere harmonizacije), Zlatibor, septembar 2016, LVI redovno godišnje savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, str. 596–597.

Osim normativnih usaglašavanja, neophodno je unaprediti, odnosno obezbediti posebna stručna znanja nosiocima pravosudnih funkcija i advokatima za postupanje sa žrtvama sa specifičnim potrebama, odnosno decom žrtvama. Na ovom mestu želimo da ukažemo i na značaj donetih *Smernica za unapređenje sudske prakse u postupcima za naknadu štete žrtvama teških krivičnih dela u krivičnom postupku*, koje su donesene od strane Vrhovnog kasacionog suda 2019. godine. Navedeni dokument predstavlja odličnu alatku sudijama u krivičnim postupcima u smislu pružanja mogućnosti žrtvama za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahteva u krivičnom postupku, tj. odlučivanja o njemu u krivičnom postupku za žrtve teških krivičnih dela.¹⁸ Drugi segment unapređenja odnosi se na značajne infrastrukturne zahvate i zahteva značajne izdatke u pogledu rekonstrukcije zgrada sudova i javnih tužilaštava, a prevashodno s ciljem stvaranja uslova za uspostavljanje audio-video linka između „sobe za žrtve” i sudnice, odnosno stvaranja tehničkih mogućnosti u zgradi tužilaštva i sudova da ne dođe do kontakta između žrtve i optuženog u službenim prostorijama, a sve sa ciljem garantovanja bezbednosti i osećaja sigurnosti prevashodno kod dece žrtava i žrtava koje imaju potrebu za specifičnom zaštitom.

18 *Smernice za unapređenje sudske prakse u postupcima za naknadu štete žrtvama teških krivičnih dela u krivičnom postupku*, Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije, avgust 2019. godine.

Literatura

1. *Analiza prava žrtava i usluga u Srbiji i njihova usklađenost sa Direktivom 2012/29/EU, Svetska banka, Multidonatorski poverenički fond za podršku sektoru pravosuđa u Srbiji, avgust 2016.*
2. Bejatović, S., *Direktiva 2012/29/EU i krivično zakonodavstvo Srbije (stepen usaglašenosti i mere za postizanje zahtevanog stepena usaglašavanja)*, Misija OEBS-a u Srbiji, septembar 2018. (dostupno na sajtu www.podrskazrtvama.rs).
3. Bentham, J., (1996), "Of the principle of utility", in: *An Introduction to the principles of morals and legislation*.
4. Kolaković-Bojović, M., (2016), *Victims and witnesses support in the context of the accession negotiations with EU*, in European Integration: Justice, Freedom and Security (Police Academy, Hanns Seidel Stiftung, Tara-Belgrade).
5. Škulić, M., (1999), „Krivično procesni položaj dece – žrtava nasilja”, *Temida*, br. 3–4, godina 2.
6. Škulić, M., (2011), „Postupak u kome se pojavljuje oštećeno maloletno lice” u: *Maloletničko krivično pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Službeni glasnik”.
7. Škulić, M., (2015), *Položaj žrtve krivičnog dela/oštećenog krivičnim delom u krivičnom pravnom sistemu Srbije*, Beograd.
8. Škulić, M., *Normativna analiza položaja žrtve krivičnog dela/oštećenog krivičnim delom u krivičnom pravnom sistemu Srbije: aktuelno stanje, potrebe i moguće promene*, Misija OEBS-a u Srbiji, decembar 2015. (dostupno na sajtu www.podrskazrtvama.rs).
9. Škulić, M., (2014), „Zaštita dece/maloletnih lica kao oštećenih i svedoka u krivičnom postupku”, u: Nevena Vučković-Šahović i dr., *Zaštita dece žrtava i svedoka krivičnih dela*, Beograd: International Management Group - IMG.
10. Škulić, M., (2016), „Položaj žrtve/oštećenog u krivičnom pravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29”, u: *Kaznena reakcija u Srbiji VI deo*, (ur. Ignjatović, Đ.), *edicija Crimen*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
11. Stevanović, I., (2014), „Krivičnopravni sistem i zaštita maloletnih lica (nacionalni normativni aspekt)”, u: Nevena Vučković-Šahović i dr., *Zaštita dece žrtava i svedoka krivičnih dela*, Beograd: International Management Group - IMG.
12. Stevanović, I., (2016), „Reforma maloletničkog pravosuđa u svetlu procesa pridruživanja Srbije Evropskoj uniji”, u: *Evropske integracije i kazneno zakonodavstvo (Poglavlje 23 – norma, praksa i mere harmonizacije)*, Zlatibor, septembar 2016, LVI redovno godišnje savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu.

-
13. Stevanović, I., (2019), „Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite”, u: Bejatović, S. (ur.) *Izmene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (međunarodno pravni standardi i stanje u Srbiji)*, LIX redovno godišnje savetovanje Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, str. 156–169.
 14. Veteinen, S., (2015), *Izveštaj o proceni potreba u vezi sa stanjem u oblasti podrške svedocima/žrtvama u krivičnopravnom sistemu Srbije, Misija OEBS-a u Srbiji*.

Odabrani instrumenti

1. Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. Godine kojom se uspostavljaju minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela i zamenjuje Okvirna odluka Saveta 2001/220/PUP (SL L 315 od 14.11.2012.)
2. European Union Common Negotiation Position for Chapter 23, available on: <http://mpravde.gov.rs/files/Ch23%20EU%20Common%20Position.pdf>.
3. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, Annex, Odeljak V–XIV, ECOSOC Resolution 2005/20, <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf>, 23.7.2017.
4. *Smernice za unapređenje sudske prakse u postupcima za naknadu štete žrtvama teških krivičnih dela u krivičnom postupku*, Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije, avgust 2019. godine.
5. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 22/02.
6. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 1/2010.
7. Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS”, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.
8. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „Službeni glasnik RS”, br. 85/05.

Juveniles and Other Particularly Vulnerable Categories of Crime Victims (International Legal Standards and Serbian Criminal Procedure Legislation)

Summary

Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishes minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. In this paper, the author emphasises that the Directive pays special attention to the protection of victims with specific protection needs determined based on an individual assessment carried out on a case-by-case basis. Relevant provisions are contained in particular in Articles 22, 23 and 24 of Directive's Chapter 4, including special measures and rules intended to ensure support and protection of child victims and witnesses of crime. In view of that, the main purpose of the paper is to point out that it is necessary to incorporate established international standards into the national legislative framework of the Republic of Serbia and create conditions for their full implementation in practice.

Keywords: *Directive, child victims, protection of victims with specific protection needs, improvement system.*

¹⁹ Senior Research Fellow and Director of the Institute of Criminological and Sociological Research.
²⁰ Director of Judicial Academy.